

Parandused kooskõlas aretusprogrammi muudatustega 04.03.2018

EESTI RASKEVEO TÕUGU HOBUSTE
SÄILITUSPROGRAMM
2018-2022

EESTI RASKEVEO TÕUGU HOBUSTE SÄILITUSPROGRAMM

1 Õiguslikud alused

Õiguslikud alused eesti raskeveo tõugu hobuste (tõumärk ER) säilitusprogrammi (edaspidi Programmi) jaoks on :

- Euroopa Liidu õigusaktid: 92/353/EMÜ, 92/354/EMÜ, 96/78/EÜ, (EL) 2015/262, 96/79/EÜ, 92/216/EMÜ, 93/623/EMÜ, 90/427/EMÜ, 90/428/EMÜ, 2010/256/EL, 2010/471/EL;
- Eesti Vabariigi Põllumajandusloomade aretuse seadus (06.11.2002; RT I 2002, 96, 566) ja sellega seonduvad õigusaktid ning teised Eesti vabariigi seadused.

2 Üldosa

Programm on algselt koostatud aastateks 2011 kuni 2020 ja seda pikendatakse käesoleval kujul paralleelselt eesti raskeveo tõugu hobuste aretusprogrammiga kuni 2022. aasta lõpuni. Programm haarab kõiki abinõusid, mis on vajalikud eesti raskeveohobuse tõu säilitamiseks. Säilitusprogrammi lahutamatuks osaks on eesti raskeveo tõugu hobuste aretusprogramm.

Eesti raskeveo tõu säilitamisel lähtutakse geneetilise mitmekesisuse säilitamise põhimõttest ning sotsiaalmajanduslikest ja kultuurilistest vajadustest.

Eesti raskeveo tõugu hobuste säilitamise ja aretuse piirkond on Eesti Vabariik. Lisanduvad aretajad teistest riikidest, kui nad täidavad käesolevat Programmi.

Populatsioon hõlmas 01.01.2010 seisuga 250 hobust. 01.01.2016 oli tõuraamatus 348 eesti raskeveo tõugu hobust. 01.01.2018 oli tõuraamatus 385 eesti raskeveo tõugu hobust, neist märasid 227 (sh. kolmeaastaseid ja vanemaid märasid 173), tække 75 ja ruunasid 83. Tunnustatud tække oli 01.01.2018 seisuga 14.

Säilitusprogrammi lähtealuseks on eesti raskeveo tõugu hobuste tõuraamatu populatsioon 1922. aastal avatud eesti ardenni (alates 1953 eesti raskeveo) tõugu hobuste tõuraamatust.

2.1 Eesti raskeveo hobusetõu ajalugu

Eesti raskeveohobune on aretatud kohaliku hobuse baasil vältava ristamise teel ardenni tõugu täkkudega. Esimesed ardennid tõi 1862.aastal Torisse akadeemik A.T. von Middendorff. XIX sajandi lõpu ja XX sajandit iseloomustab koordineerimata ardenni täkkude import ja kasutamine mõisnike poolt.

1911. aastal asutati Baltimaade Külmavereliste Hobuste Kasvatajate Selts, mille eesmärgiks oli koordineerida ardenni hobuste aretust. Seltsi tegevus lõppes mõne aasta pärast seoses I Maailmasõja algusega. 1913. aastal ostis rühm Virumaa mõisnikke Rootsist ardenni tõugu noorhobuseid, mis paigutati Virumaa ja üksikud ka Harjumaa mõisatesse. Sellega pandi alus ardenni hobuste kasvatamisele Põhja-Eestis.

1920. aastal korraldati Eesti Vabariigi Põllutöoministeriumi poolt ülemaoline hobuste registreerimine, et kindlaks teha tõumaterjali hulk ja leviku piirkonnad. Hobuste registreerimisandmete põhjal soovitas Põllutöoministerium oma otsusega aretada Eestis kolme hobusetõugu: eesti, tori ja ardenni hobust.

1921. aastal asutasid ardenni hobuse kasvatajad Virumaa Hobusekasvatuse Seltsi, mis hiljem nimetati Ardenni Hobuste Tõuseltsiks. Tõuseltsi poolt alustati ardenni hobuste kandmist tõuraamatusse ning korraldati sihipärast ardenni hobuste aretustööd. Ardenni Hobuste Tõuseltsi tegevus katkes II Maailmasõja käigus.

1922. aastal võeti vastu esimene ardenni hobuste tõumäärustik ja avati Eesti ardennihobuste tõuraamat. Tõuraamatusse märgiti ardenni tüübilisi 3...14 aasta vanuseid hobuseid, kelle kõrgus turjalt oli täkkudel 148...164 cm, märadel 146...160 cm ning kämbla ümbermõõt täkkudel vähemalt 21 cm ja märadel 20 cm. Lisaks hinnati hobuseid tõuraamatusse märkimisel veel põlvnemise, välimiku, käigu, iseloomu ja tervise järgi. Vastavalt hinnangule jaotati hobused I, II või III klassi. Tõuraamat jagunes kaheks osakonnaks: puhtatõulised hobused (tõumärk A) ja ristandhobused (Eesti ardenni tõumärk EA). 1922. ja 1923 a. võeti tõuraamatusse 51 eesti ardenni takku ja 207 mära.

Tõumaterjali soetamisel omasid erilist tähtsust Rootsist imporditud takud. 1913.-1924. aastal Rootsist imporditud ardenni täkkudest märgiti 1922.-1923. aastal tõuraamatusse järgmised takud: Aviso 7A, Alenius 8A, Lothar 9A, Harras 19A ja Etual 38A.

1923. aastal osteti riigi abiga 2 takku Rootsist (Orkett 45A, Orpheus 46A), 1 takk Hollandist (Don Juan 47A) ja 4 takku Belgiast (Orfroy 48A, Tabac 49A, Jeannot d`Aubreme 50A, Coquet 51A). Järgnevatel aastatel jätkus riigi toetus tõumaterjali (takud, märad, noorhobused) impordiks, peamiselt Rootsist. 1925. aasta lõpuks kuulus riigi eesti ardenni sugutäkkude nimekirja 15 takku. Riigi toetusega osteti aastatel 1923-1925 täiendavalt 31 eesti ardenni mära ja määravarssa.

1948. aastal alustas tööd Riiklik Hobuste Tõulava. Tõulava jätkas ardenni hobuste tõuraamatu pidamist. Tegeleti aretustöö organiseerimisega kolhooside ja sovhooside tõufarmides. 1953. aastal imporditi heade sugutäkkude vähesuse tõttu 10 nõukogude raskeveo täkku Mordva ANSV-st ja Vladimiri oblastist, kellest iseseisva liini moodustas Rambatan 1006NR.

1953. aastal 28. augustil nimetati Eesti NSV põllumajanduse ministri käskkirjaga nr. 255 eesti ardenni hobune eesti raskeveohobuseks (tõumärk ER).

1968. aasta 18. aprillil kinnitati eesti raskeveo tõug Eesti Hobusetõugude Tõuaretuse Nõukogu otsuse põhjal puhtatõuliseks ja lõpetati märade kandmine tõuraamatu eri osadesse.

1991. aastast taasiseseisvunud Eestis toimus eesti raskeveohobuste aretustöö üleminek erakasvanduste ja üksikute hobusekasvatajate kätte üle Eesti. Tõuraamatusse kantud hobuste arvukus vähenes, populatsiooni arvukus langes alla 200 hobuse ning näiteks 2001. aastal sündis Eestis ainult 8 eesti raskeveo tõugu varssa.

2.2 Tõu omadused

Tõu omadusi väljendatakse soovitud ja mitte soovitud omaduste koondina. Eraldi vaadeldakse hobuse tüüpi, kehaehitust, jäsemeid ja liikumisi ehk allüüre.

2.2.1 Mõõtmed

Soovitatavad mõõtmed:

täkid – turjakõrgus 161...171 cm, kämbla ümbermõõt 23...26 cm;

märad – turjakõrgus 158...168 cm, kämbla ümbermõõt 22...25 cm

2.2.2 Tüüp

Tüüp väljendab hobuse vastavust Programmis kehtestatud nõuetele. Hobustel peavad olema selged sootunnused.

Soovitud on silmapaistvalt hea, proportsionaalse ja suurejoonelise külmaverelise hobuse tüübiga hobune, kusjuures on ilmekalt välja kujunenud sugupoolte tunnused (mära ja täku tüüp).

Eesti raskeveo tõugu hobusel peab väljenduma tihe ning tugev konstitutsioon, hea ainevahetus, vastupidavus ja töövõime.

Soovitud on väga hea iseloomu, tasakaaluka temperamendi ja väga heade liikumisomadustega hobune.

2.2.3 Kehaehitus

Erinevatel kehaosadel on soovitavad ja mittesoovitavad tundemärgid.

Pea	<i>Soovitav:</i> proportsionaalne, laia otsmikuga, sirge profiiliga, väljenduslike, sõbralike silmade, keskmiste kõrvade ja laia lõuapärade vahega. <i>Mittesoovitav:</i> ilmetu, suur, kumera profiiliga pea, väike ning tuim silm ning kitsas lõuapärade vahe.
Kael	<i>Soovitav:</i> keskmise pikkusega, tugev ja lihaseline, tiheda lakaga. <i>Mittesoovitav:</i> lühike, halva lihastusega või madala asetusega kael.
Turi	<i>Soovitav:</i> keskmise pikkuse ja kõrgusega. <i>Mittesoovitav:</i> lühike ja madal turi.
Piht	<i>Soovitav:</i> keskmise pikkusega, hästi lihaseline, seljale ulatuv; keskmiselt pikk abaluu ja õlavars. <i>Mittesoovitav:</i> lühike abaluu ja õlavars.
Rind	<i>Soovitav:</i> sügav, lai, kumera roidekaarega. <i>Mittesoovitav:</i> mittesügav, kitsas, lameda roidekaarega.
Keha	<i>Soovitav:</i> riskülikukujuline keha, hästi ühendatud hobuse ees-, kesk-, ja tagaosaga. Selg sirge ning keskmise pikkusega. Nimme lühike, laudjas renjas, keskmise pikkusega, lai ja lihaseline. <i>Mittesoovitav:</i> väga lühike või väga pikk keha. Nõrk, nõgus või kumer nimme. Laudjas tugevalt luipu, nõrga lihastusega.
Jäsemed	<i>Soovitav:</i> tugevad, hästi arenenud liigestega; keskmise pikkusega sõrgatsiga, sõrgatsiliigeselt iseloomuliku sõrgatsitutiga. Kabjad korrapärased ja tugeva kabjasarvega. <i>Mittesoovitav:</i> nõrkade liigestega jalad; eetsi- ja taatsine esijala seis, nõõritud kämmal; lühike, püstine või pehme sõrgats; sirge või saabeljas tagajalg, rangjalgne või kooskandne seis.

2.2.4 Värvus

Põhivärvused on raudjas ja kõrb, soovitud on vähesed märgised peal, kehal ja jalgadel. Mitte soovitud on kirju värvusega hobused.

2.2.5 Allüürid

Soovitav: eesti raskeveo tõugu hobuse liikumine peab olema hoogne, avar, samm vähemalt keskmise pikkusega. Jalgade liikumine otse ja ettepoole suunatud.

Mittesoovitav on lühike, seotud, väga madal, korrapäratu, riivlev samm või traav.

2.2.6 Seesmised omadused (iseloorm, temperament, tervis ja kasutusala)

Soovitav on mitmekülgeid kasutuseeldusi omav, vastupidav ja hea veotahtega hobune, iseloormult sõbralik. Temperamendilt energiline, kuid tasakaalukas, julge, hästi juhitud ja kergelt alluv hobune.

Mittesoovitav on tõrksad, närvilised ja tigidad hobused.

Eesti raskeveohobune peab olema tugeva tervisega, hea söödakasutusega, hea sigivusega ja pärilike vigadeta. Põhilised kasutusala: põllu- ja metsatööl; mitmekülgne kasutus turismis; vabaaja- ning rahvaüritustel nii ratsa- kui ka rakendihobusena.

2.3 Tõu säilitamise eesmärk

Säilituse ja aretuse eesmärgiks on kohaliku tõu, eesti raskeveohobuse säilitamine, keda ühendab põlvnemine, välimiku ja majanduslikult kasulike omaduste ühtsus. Soovitav on mitmekülgeid eeldusi omav töövõimeline hobune.

Tuleb tagada eesti raskeveo hobusetõu populariseerimine, tunnustatud puhtatõuliste täkkude aretuses kasutamise suurendamine, populatsiooni ja tõu leviala laiendamine. Eesmärgiks on aastaks 2020 saavutada olukord, kus eesti raskeveo tõugu sugumärasid oleks populatsioonis üle 150 hobuse ja igal aastal sünniks vähemalt 50 eesti raskeveo tõugu varssa. Suurendatakse eesti raskeveo tõu populaarsust turismis ja mitmekülge kasutusotstarbega vabaaja hobusena.

Põlvnemise ühtsus saavutatakse hobuse põlvnemisega ühistest vanematest ja pideva sihikindla aretusega. Tõu konstantsus säilitatakse õige valiku ja paaride valikuga. Tõu struktuuri hoidmiseks kasutatakse liin- ja perekondaretust. Tõu struktuur on vajalik, et säilitada ja kujundada erineva genotüübiga rühm, mis on lähtekohaks tõu säilitamisel.

Valikukriteeriumid tõu säilitamisel ja aretamisel on:

- põlvnemine;
- välimik ja tüüp;
- liikumine;
- seesmised omadused (tervis, kohanemisvõime, söödakasutus, iseloorm, temperament, jõudlus).

Eesti raskeveohobuse säilitusprogrammi eesmärgiks on säilitada eesti raskeveohobuse geno- ja fenotüübilised omadused, mis vastavad kohalikele tingimustele ja tagavad:

- tõu geneetilise mitmekesisuse,

- tõu sotsiaal- majandusliku, kultuurilise ja ökoloogilise väärtuse,
- tõu struktuurilise väärtuse,
- väljakujunenud tõu täiustamise.

3 Säilitusprogrammi põhiosad

Käesoleval säilitusprogrammil on järgmised põhiosad:

- 3.1. Välimiku ja jõudlusomaduste kirjeldus
- 3.2. Andmed populatsiooni kohta
- 3.3. Tõu säilitamise meetodid
- 3.4. Tõu propageerimise kord

3.1 Välimiku ja jõudlusomaduste kirjeldus

Üldine tõukirjeldus on soovitud ja soovimatute omaduste kaudu toodud säilitusprogrammi üldosas.

Hobuste vastavust tõukirjeldusele hinnatakse ülevaatusel. Märade ja täkkude esmane hindamine toimub enne tõuraamatusse kandmist.

Eesti raskeveo tõugu hobuste jõudlusomaduste hindamine toimub jõudluskontrolli andmete alusel.

Jõudluskontrolli andmete aluseks on :

- varssade hindamine;
- noorhobuste jõudluskatsed;
- täkkude hindamine, tõuraamatu kanded ja täkkude näitused;
- märade hindamine, tõuraamatu kanded ja märade näitused;
- täkkude ja märade jõudluskatsed;
- võistlusspordi tulemused (näiteks rakendisport jm alad).

Jõudluskontroll viiakse läbi vastavalt jõudluskatsete eeskirjadele ning kehtivatele juhenditele.

Täkkude tunnustamine toimub vastavalt tõu aretusprogrammiga kaasnevale korrale *Aretuslooma ja aretusmaterjali aretuseks sobivaks tunnustamise kord.*

3.2 Andmed populatsiooni kohta

01.01.2018. aasta seisuga on tõuraamatusse võetud kokku 6399 eesti raskeveo tõugu mära ja 2229

eesti raskeveo tõugu täkku.

01.01.2018 seisuga on populatsioonis:

- 95 peatõuraamatusse ja 12 tõuraamatusse kantud mära;
- 14 tunnustatud ja peatõuraamatusse kantud täkku ja 4 tõuraamatusse kantud täkku;
- 226 hobust kuulub eeltõuraamatusse.

Suurim eesti raskeveo tõugu hobuste populatsioon on Ida-Virumaal ja Pärnumaal. Viimastel aastatel on tõu levik laienenud üle Eesti.

3.2.1 Aretuse hetkeseis

2017. aastal registreeriti 48 varsa sünd. 3-aastaseid ja vanemaid märasid on tõus 173, 1- kuni 3-aastaseid märasid 54.

Keskised mõõtmed täkkudel: turjakõrgus 163 cm, rinna ümbermõõt 197 cm, kämbla ümbermõõt 24,5 cm.

Keskised mõõtmed märadel: turjakõrgus 158 cm, rinna ümbermõõt 195 cm, kämbla ümbermõõt 22,0 cm.

Peamiseks aretusmeetodiks on puhasaretus. Paaride valikul on eesmärgiks säilitada tõule iseloomulikud omadused ja vältida inbriidigudepressiooni. Selleks tuleb kasutada nii ühtlikku kui mitteühtlikku paaride valikut ning vajadusel mõõdukat suguluspaaritust.

Aretus märaperekondade kaudu omas suuremat tähtsust 1950...1990 aastatel. Käesoleval etapil, piiratud märade arvu juures, tuleb igasse genotüüpi suhtuda võrdväärse tähelepanuga.

3.2.2 Sugutäkud

2010. aastal kuulusid seitse tunnustatud täkku nelja genealoogilisse liini.

Rootsist imporditud rootsi ardenni täkkude liinid on:

Evido 1340 A liin

Karat 571 A liin

Neptun ov Ärsta 77A liin

Vallin 197 A liin

Lisaks on tunnustatud sugutäkk Vapper 2191 ER, kes on vladimiri raskeveo tõugu täku Vezdehod järglane.

3.2.3 Värvused

Põhivärvused on raudjas ja kõrb, populatsioonis on mõned kimli värvusega hobuseid. Alates 2008. aastast on märgitud tõuraamatusse üksikuid hobuseid hõbekõrvi või hõbemusta värvusega.

3.2.4 Tervis

Eesti raskeveo tõugu hobuste tervislik seisund on hea. Hobuste keskmine eluiga ulatub normaalsete pidamistingimuste juures 22...25 aastani. Hobuste eluea vähenemist ei ole tõestatud.

Sigivus on rahuldav. Sugumärad on võimelised igal aastal varssuma ja andma elujõulise varsa, kuid märade tiinestumist on raske saavutada. Tasakaalustatud söötmine, head pidamistingimused ning töökoormuse tagamine vähendavad riske tiinestumisel.

3.3 Tõu säilitamise meetodid

Eesti raskeveo tõu säilitamisel rakendatakse aretuslikke meetmeid, mida toetatakse majanduslike meetmete rakendamisega. Eesti raskeveo tõugu hobuste aretuses on eelistatud puhasaretus, kuid on lubatud kasutada ühekordset ristamist genofondi rikastamiseks ja sugulusaretuse ohu vältimiseks. Teist tõugu põllumajanduslooma aretusmaterjali kasutatakse ainult konkreetse eriprogrammi alusel. Rakendatakse peamiselt liinaretust. Lubatud on ka mõõdukas sugulusaretus.

Eesti raskeveo hobusetõu populatsiooni säilitamisel rakendatakse võimaluste olemasolul järgnevaid majanduslikke meetmeid:

1. sugutäkkude baasi kindlustamine;
2. sugutäkkude järglaste jõudluskontrolli toetamine;
3. vanemate sugutäkkude ja vähem levinud genotüübiga sugutäkkude pidamise toetamine;
4. puhtatõuliste eesti raskeveo tõugu varssade toetamine;
5. eripaaride valiku toetamine, mis aitaks tagada tõu säilitamist;
6. eesti raskeveohobuse levikuareali laiendamine;
7. kaasaaitamine tõu propageerimisele, näitustel ja messidel osalemise toetamine.

Sugutäkkude baasi kindlustamiseks ostab EHS vajadusel ja võimaluste olemasolul tõule vajaliku põlvnemisega noorhobuste ülevaatustel hea hinnangu saanud täkid aretuses kasutamiseks. Ettepaneku konkreetsete loomade ostmiseks teeb tõu- ja hindamiskomisjon.

EHS toetab hinnatud täkkude järglaste jõudluskontrolli, võimaluste olemasolul kompenseeritakse üleriigilistele jõudluskatsetele kutsutud noorhobuste transporti.

EHS toetab võimaluste olemasolul omaniku avalduse põhjal ja tõukomisjoni otsuse alusel täku pidamise kulusid. Toetuse maksimisega võivad kaasned nõuded täku sugulise kasutamise kohta.

Igal aastal makstakse võimaluste olemasolul varsapremiat puhtatõuliste eesti raskeveo tõugu varssade

eesti. Preemia saamise tingimuseks on, et varsa mõlemad vanemad on registreeritud eesti raskeveo tõugu hobuste tõuraamatus, kusjuures isa peab olema tunnustatud sugutäkk. Varsa sünniteade peab olema jõudnud seltsi kontoris aretusprogrammis ettenähtud aja jooksul. Varsatoetuse maksmise täpsemad tingimused kehtestatakse EHS juhatuse otsusega.

3.4 Tõu propageerimise kord

Eesti raskeveohobuse tõu säilitamisel on olulise tähtsusega tõu populaarsuse suurendamine. Eesmärgiks on suurendada eesti raskeveohobuse kasutusvaldkondi ja luua lisaväärtusi, mis suurendavad nõudlust eesti raskeveo tõugu hobuste järele. Lisaks tõu propageerimise iga-aastasele suursündmusele, eesti raskeveohobuste päevale, arendatakse hobuste turgu (oksjonite korraldamine, ostu-müügi informatsioon kodulehel jms).

Suuremat tähelepanu pööratakse eesti raskeveohobuse kui tugeva tööhobuse kasutamise propageerimisele metsanduses, aianduses, turismis, rakendispordis jm.

Eesti raskeveo tõugu tutvustatakse Eestis, Soomes ja teistes riikides toimuvatel näitustel, messidel, rakendivõistlustel ja mujal.

EHS teeb koostööd teiste organisatsioonidega eesmärgiga tõsta eesti raskeveo tõugu hobuse populaarsust. EHS viib läbi koolitus-ja teabepäevi.

Eesti raskeveohobustega seotud sündmusi kajastatakse ajakirjanduses ja meedias. Väljatöötamisel on aktiivne internetikeskkond eesti raskeveo tõugu hobustest huvitatutele, et suurendada tõu populaarsust.

Sama tõu tõuraamatut pidava organisatsiooni või ühinguga on tagatud tihe koostöö vastavalt Euroopa komisjoni otsusele 92/354/EMÜ. Selle alusel sätestab liikmesriigi ametiasutus eeskirjad, mis reguleerivad originaaltõuraamatuid pidavate organisatsioonide või ühingute ja sama tõu tõuraamatuid või tõuraamatu osasid pidavate või asutavate organisatsioonide või ühingute vahelisi suhteid.

Tõu propageerimise korras on kirjeldatud tegevusi, mis tagavad Põllumajandusloomade aretuse seaduse § 9 lg(8) 5) nõuete täitmise.